

Verslag Online Bijeenkomst Impact verkiezingsuitslag op landbouw, voedsel en groen d.d. 23 maart 2023

Bij het organiseren van een online-bijeenkomst over de uitslagen en mogelijke impact van de provinciale verkiezingen was nog lang niet bekend wat de uitslag zou zijn. Toch hing er al een “aardverschuiving” in de lucht. Het Nieuwe Netwerk van professionals in landbouw, voedsel en groen is niet politiek actief maar wel zeer betrokken bij de voedsel- en landbouwtransitie. Een deskundigen reflectie over de bestuurlijke consequenties was daarom zeer op z’n plaats.

Met een kleine groep deelnemers werd een interessant en inspirerend gesprek gevoerd n.a.v. de recente verkiezingsuitslag. De winst van BBB had zich in peilingen al aangekondigd, alhoewel de mate waarin verrassend is. De discussie ging over de consequenties voor beleid, het platteland en of dit nou een versnelling of vertraging op gaat leveren. Het centrale thema is natuurlijk het stikstofbeleid waar veel onvrede heerst. Die onvrede richt zich niet zozeer over de doelen want alle politieke partijen lijken het wel eens te zijn over een broodnodige transitie in de landbouw. De nationale onvrede lijkt zich vooral op de aanpak daarvan te richten, waarbij mensen in ‘de provincie’ niet alleen stikstof, maar ook ‘Groningen’ en het constant afbouwen van voorzieningen (zoals openbaar vervoer, onderwijs en zorg) in het landelijk gebied gelijktrekken. Ook in stedelijke gebieden wint de BBB door een soortgelijke onvrede en de verwachting dat het met de geijkte partijen niet opgelost gaat worden.

BBB is niet alleen ‘tegen’ maar komt ook met oplossingen, zij het vanuit het menselijke maat perspectief en minder vanuit urgentie. De partij is voorstander van nu daadwerkelijk in actie komen t.a.v. de stikstofmaatregelen. En daarbij noemt BBB ook de bredere kijk op de regionale omstandigheden en ook de aanpak van waterkwaliteit en klimaat. Immers, in 2027 hebben Europese lidstaten zich ertoe verplicht alle grond- en oppervlaktewater schoon en gezond te hebben, met verregaande consequenties vergelijkbaar met de Vogel- en Habitatrichtlijn. En in 2030 hebben we een deadline voor de klimaatafspraken, waar we Europees het streven hebben om 55% aan CO₂-emissies te reduceren t.o.v. 1990, ook op het gebied van *Land Use, Land Use Change and Forestry* wat weer direct aan landbouw raakt.

Een belangrijk landbouw-argument is dat door de hoge efficiëntie waarmee in Nederland voedsel wordt geproduceerd, we de laagste milieubelasting per kilo of liter hebben. “Exporteren” van voedselproductie leidt dus tot een hogere milieubelasting – planetarisch gezien. Aan de andere kant is het ook duidelijk dat door de concentratie van die hoog efficiënte landbouwbedrijven de draagkracht van onze natuurlijke omgeving te sterk onder druk komt te staan, met een abominabele gezondheid van natuur en water tot gevolg. Dus milieupact per kilo of per ha ... dat is nogal een verschil. En deze “grotere” discussie moet het afleggen tegen de korte-termijn impact op bestaande bedrijven wat momenteel die onvrede voedt. Kortom, het gaat dus vooral om de manier waarop de huidige regering meent de problemen te moeten aanpakken – en daar is de kiezer dus niet blij mee.

In het gesprek werd ook gerefereerd aan de conferentie die het Nieuwe Netwerk organiseerde in september 2022 en waarop een vervolg komt in september 2023: “De Nieuwe Boer is ...”. Op deze conferentie werden 12 toekomstscenario’s of ontwikkelingen gepresenteerd waarin de 3P’s van duurzaamheid: Planet, People, Profit een nieuwe balans gevonden hebben. Boeren, bedrijven, overheden en wetenschappers bespraken oplossingen van hoe het wel kan. Er is in Nederland veel te weinig aandacht voor deze stillere groep boeren en burgers, maar het is een groeiend bewustzijn dat hier een behoorlijk perspectief wenkt voor de landbouwtransitie. Maar de boeren die het al voor elkaar hebben hoor je niet. In Denemarken had de overheid geld over voor meer duurzame landbouw en dat heeft gewerkt. Ook andere internationale voorbeelden zijn op te voeren. Kortom, er is wel degelijk perspectief, hoe moeilijk het ministerie van LNV dat ook vindt om op te schrijven.

Terug naar de provincie. LNV heeft een nieuw Nationaal Programma Landelijk Gebied geïnitieerd om de transitie van het landelijk gebied te faciliteren. Hierbij staat de term “gebiedsgericht” centraal: Iedereen krijgt dezelfde kaders maar moet met elkaar in een gebied eigen afwegingen maken, die samenhangen met mogelijkheden, wensen en keuzes. De provincie speelt daarin een belangrijke rol, dus de verkiezingswinst van BBB heeft een grote impact op die gebiedsgerichte aanpak. In de discussie waren de deelnemers over het algemeen vrij positief over de mogelijke rol van BBB hierin, omdat men wel wil aanpakken en wil komen tot oplossingen. En dan niet alleen voor boeren, maar ook voor het bouwen van huizen en andere ‘projecten’ die men van het slot wil halen. De zoektocht naar oplossingen is echter daarmee nog lang niet beslecht, getuige bijvoorbeeld het plan van Overijssel dat al 5 miljard zou moeten kosten, terwijl de hele nationale pot maar 25 miljard is.

Die gebiedsprocessen in een gebiedsgerichte aanpak moeten natuurlijk allemaal goed gefaciliteerd worden. Ook hier staan de provincies weer aan de lat. Zij hebben een uitvoeringsorganisatie om dit op te pakken. Met enerzijds de maatschappelijke doelen voor ogen, en anderzijds het perspectief voor landbouw in Nederland gaat men aan de slag om per gebied keuzes te maken. De opinie van BBB is dat de doelen niet onhaalbaar zijn, maar dat de juridisering van de aanpak, met een harde deadline en gedwongen uitkoop, niet de weg kan zijn. Er heerst een totaal gebrek aan handelingsperspectief hierdoor. De hoop en verwachting is dat door het inbrengen van de menselijke maat in de gebiedsprocessen er toch heel veel bereikt kan worden. Beginnen aan de transitie is wellicht belangrijker en urgenter dan eindeloos posities te betrekken over een eindfase.

Jongeren, studenten in Wageningen maar ook daarbuiten, zitten soms toch wat anders in het maatschappelijke debat. De urgentie om zaken aan te pakken, om de drastische verandering in onze leefomgeving met klimaat, milieu en sociale aspecten leeft daar heel sterk. En dus vragen jongeren zich af dat als er geen deadline is, of we de bal weer voor ons uit schoppen en er nooit wat gebeurd. Het stempubliek van BBB was ook gemiddeld boven de 50 jaar. “Boomers” zeggen de jongeren dan. Dus de verbinding met de jongeren vraagt ook om duiding te geven aan de urgentie en aan de angst om oud te worden in een onleefbare wereld.

Voor het Nieuwe Netwerk ontstaat de vraag welke rol we zouden kunnen spelen in die transitie. Veel deskundigen in het netwerk zijn actief in de transitie, van onderzoek tot

praktijk, en van boer tot burger (en consument). Het Nieuwe Netwerk kan een goede rol blijven spelen in de kennisdeling en uitwisselen van ervaringen. Daarmee kunnen de processen gevoed worden maar ook de procesbegeleiders die partijen bijeen moeten brengen om gezamenlijke plannen te maken. Ook het bijeenbrengen van verschillende stakeholders om een a-politiek en kennisgedreven dialoog te ondersteunen kan bij het Nieuwe Netwerk horen.

Een andere belangrijke rol voor het Nieuwe Netwerk is het verbinden van de WUR met de praktijk: van de wetenschap én de jongeren enerzijds met de gevestigde orde, de belangen en de praktijk anderzijds. Voor veel partijen biedt het Nieuwe Netwerk een "Window tot de WUR".

De problematiek van het landelijk gebied laat zich schetsen als probleem met alfa, beta en gamma aspecten: Alfa als in bijv. de rechtsgeleerdheid, juridische aspecten en bestuurlijke context; de beta met doorwrochte kennis over de bio-fysische-chemische processen en hoe emissies en deposities verlaagd kunnen worden, en de gamma aspecten waarin sociologie, economie en maatschappelijke belangen de boventoon voeren. Alleen de integratie van die drie kan leiden tot duurzame oplossingen. Ooit heette dat Wageningen een "delta programma" of delta aanpak voor innovatie in de groene ruimte. Het Nieuwe Netwerk kan weer nieuw leven blazen in zo'n delta aanpak. Het wordt waarschijnlijk het *leitmotiv* voor de nieuwe conferentie.

De bijeenkomst wordt afgesloten met de afspraak om over een paar maanden eenzelfde online gesprek te houden. Goed plan! Ondertussen vragen we iedereen te luisteren in de eigen omgeving.

We sluiten af met de opmerking dat dit het best besteedde anderhalf uurtje van de week was.